

תלמיד: ומנין ידעו שהם יהיו טובים?

המחנך: שאלה זו קיימת ביחס לכל הגרים. אין בני ישראל מקבלים גרים ברצון. הם חוששים שמא לא יהיו האנשים ראויים להצטרף לעם ישראל. בזמן שטוב לישראל והם שולטים בארץ, בדרך כלל סירבו לקבל גרים, ביודעם כי רבים מהם עושים כן לא לשם שמים, אלא לשם התועלת. בכל זאת כאשר רואים כי האנשים מתכוונים באמת להתקרב לה' מקבלים אותם.

הערה: בדרך כלל קשה להשקיט את התלמידים בפרשה זו. יש מהם גם שקראו דעות כוזבות, כאילו דוד מצא כאן הזדמנות לנקום בבית שאול. זו מחשבת הבל. היו לדוד הזדמנויות רבות לעשות כן אילו רצה. מתחילת מלכותו הוא הגן על בית שאול, אבל הם לא זכו כי משמים יגנו עליהם.

תלמיד: למה מעביר דוד עתה את עצמות שאול? הלא עבר זמן רב מאז. למה לא עשה כן עד עתה?

המחנך: לאחר מה שאירע עתה לבית שאול, משתדל דוד שלא ירד כבוד מלוכת שאול בעיני העם. בגמרא נאמר שנרמז לדוד לעשות כן בזמן שנאמר לו על החטא שנגרם על ידי שאול. דבר יסודי מאד נאמר על כך ברש"י פסוק א. האם אתם מבינים מה כוונת רש"י במילים: "תובע כבודו ותובע סורחנו" ביחס לשאול המלך.

תלמיד: על מה שהוא ראוי לכבוד יש לכבדו ועל מה שהוא ראוי להיענש צריכים להעניש.

המחנך: נכון מאד. על מה שעשו נגד הגבעונים בגלל החשש שהם מורדים, נענשו. על המעשים הטובים שעשו ניתן להם כבוד. כך צריך להיות תמיד.

הערה למחנך: ביאורים רבים נוספים ימצא המחנך ב"דעת סופרים".

על ארבע המלחמות הקטנות האחרונות יש ללמוד בביאור המילים בלבד, מתוך הבלטת הניב: "ולא תכבה את נר ישראל" (פסוק יז). העם הכיר כי מלכות דוד האירה את חיי ישראל ומותו עלול להמיט חשכה עליהם.

פרק כב

הערה: הזמן המוגבל העומד לרשות המחנך לנ"ך מחייב לקצר במקומות שונים. המנהלים והמורים חייבים לחשב את החשבון הכללי של האפשרויות. אם מנהל יעמיד לפני המחנך את הדרישה כי ילמד את השירה במלואה ומתוך הסברה עלול הפסד הזמן להיות גדול יותר מאשר הרווח הרוחני.

אי לזאת כדאי להצטמצם כאן וללמד את השירה בפירוש המילים בלבד מתוך הבלטת הרעיונות הכלליים. יש להקדיש לכך לכל היותר שלושה שיעורים.

שיעור א.

הקדמה קצרה לפסוקים א-ח.

דוד מודה לה' על כל צורות העזרה שעזרהו ה' בכל דרכיו. צורות אלה היו רבות. לפעמים ה' היה לו כסלע שאדם מבקש מחסה מאחוריו בעת סכנה, לפעמים כמצודה שאדם מסתתר בתוכה ולפעמים כ"קרן ישועה", היינו ישועה נהדרת וגדולה. בסך הכל הוא מדבר על עשר צורות של ישועה. זה תוכן דבריו בפסוקים א-ג.

להלן הוא מתאר את הסכנות המרובות שעמד בהן ומכריז כי בכל אלו לא יכול היה להיושע בכוח ידו בשכלו וכישוריו בלבד, אלא בכוח התפילות שהתפלל ומפני ששוועתו נתקבלה באזני ה'.

רעיון כללי זה יובלט יפה בפירוש המילים.

הקדמה קצרה לפסוקים ח-טז.

כאן מתוארים המאורעות בכלל ושלטון ה' עליהם. הארץ רועשת פעמים רבות מהמאורעות המתרחשים בה. כל אלו הם ברצון ה', אם עולה עשן, זה מפיו, מפני שהוא פקד על כך. ה' הוא מחוץ לטבע, בשמים, אבל הוא כאילו יורד גם כאן לארץ, כאילו נישא על כרובים ועל רוחות. הוא נסתר כמו בחושך ולא קל להבחין בו, אבל מדי פעם הוא מתגלה ונוגהו נראה כנוגה גחלי אש באפילה.

שיעור ב.

הקדמה קצרה לפסוקים יז-לא.

תיאור המאורעות בחיי דוד והשגחת ה' עליו. הדברים מתפרשים כהרחבת התודה שבפסוקים א-ח. שונאיו רבים היו, אבל בכל עת הופיעה עזרת ה' (בגלל כל הדברים שנתבארו לעיל). הם טענו כי הוא מצליח הצלחה סתמית כהצלחה החולפת של אנשים אחרים, לא צדיקים. דוד מכריז בתוקף שכל מה שהשיג הוא מפני שה' גמל לו כצדקתו, על אשר שמר את כל משפטי ה' ולא סר מחוקותיו. לחסיד אמיתי גומל ה' כחסידותו, וכך היה אתו.

גאון ה' מדבר מתוך גרונו של דוד. גבה לבו בדרכי ה'. דבר כזה מותר וראוי הוא במקרים דומים. צורך מיוחד היה לדוד לדבר כן לפני בני דורו, שרבים מהם זכרו כל מה שנאמר נגדו בימי שאול, ולא הפסיקו מלחשוד בו.

שיעור ג.

פסוקים לב-נא.

עיקר הכוונה בפסוקים אלו הוא להתנצל על המלחמות הרבות שדוד ניהל ועל השפטים הקשים שעשה בגויים שונים. דוד מכריז שכל גבורתו מקורה בעזרת ה' והוא שנתן לו את האפשרות לעשות מה שעשה, כדי לרסן את רשעת הגויים: "הא-ל הנותן נקמות לי".

הוא מביע תקוותו שיזכה להסיר את הרושם הרע בגויים על מעשיו, על ידי שיודה לשם ה' בגויים ויזמר לשמו. על ידי כך יכירו גם הגויים ברוממות ה', ואלה שנפגעו על ידו יצדיקו עליהם את הדין.

המחנך יוסיף כי פרק זה כתוב גם בספר תהלים פרק יח. יש שם שינויים רבים, כי שם נכתב הנוסח שנקבע לאומרו לדורות לזכרון מלכות דוד, וכאן זו תפילתו הפרטית של דוד. שתי הנוסחאות קודש, האחת לשם המשך תיאור המאורעות בספר זה והשניה כחלק מתהילות ישראל.

פרק כג

פסוקים א-ז.

פסוקים אלו כוללים את שירת דוד האחרונה. יש ללמדם כהמשך שירת ההודאה של דוד על מאורעות חייו, בפירוש המילים בלבד, עם הדגשת הרעיון הכללי, כדלהלן.

דוד מעיד על רוח אלקים ששרתה עליו. הוא גם מתאר את מהות המושל הצדיק והטובה שהעם נהנה ממושל כזה. הוא מדגיש את שתי התכונות הקיצוניות הדרושות לכל מושל. שלטונו צריך להיות נעים וטוב, כהרגשה של אדם בעת שהוא רואה דשא רווי מי גשם הנוצץ לאור השמש, אבל יחד עם זאת הוא צריך להיות תקיף ביותר ביחס לבני בליעל, ולהשתלט עליהם מיד בתחילה, כאשר רעתם מתגלה.

פרק כג (פסוקים ח-לט)

זכרון קודש לגיבורי דוד.

המחנך: אין תהילת עם ישראל על הגבורה. הגבורה בכלל איננה תכלית יסודית. רק מפני שיש אנשים רעים בעולם יש צורך בגיבורים שיכניעו אותם.